

but attention is paid to grammatical features of political communication. The main trends of neology in the Ukrainian political communication states: axiology, resulting in large-scale event emotionally colored vocabulary on specific grounds; vulgarization of political discourse, manifested in attracting stylistically reduced vocabulary; enhancing the interactivity that implemented the dominant neologisms to describe a person; actualization of subjectivity and dynamic political discourse; rhetoric strengthening of political speech on the syntactic level.

Key words: political discourse, neology, lexical innovation, grammar neologisms.

УДК 811.161.2-112(477.83-25) „18”

Б. М. Сокіл,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри українського прикладного мовознавства

Львівського національного університету імені Івана Франка,

вул. Університетська, 1, м. Львів, 79602, Україна,

тел.: (032)239-43-55,

sokil.bogdan@gmail.com

БОРОТЬБА ЗА РОЗШИРЕННЯ СТАТУСУ „РУСЬКОЇ” (УКРАЇНСЬКОЇ) МОВИ В ГАЛИЦЬКОМУ КРАЙОВОМУ СЕЙМІ

Звернено увагу на австрійську Конституцію, прийняту 21 грудня 1867 року, яка гарантувала всім народам австрійської держави право на розвиток своїх мов. Проаналізовано причини, на підставі яких крайовий Відділ заперечував право української мови бути урядовою в Галичині. Показано роль Галицького крайового сейму у відстоюванні прав української мови.

Ключові слова: українська мова, мовна ситуація, мовна політика, комунікативна потужність мови.

Історія української мови була і залишається предметом прискіпливої уваги багатьох як вітчизняних, так і закордонних мовознавців. Ті чи інші аспекти розвитку мови досліджували В. Німчук, В. Лизанчук, М. Лисюк, Г. Мацюк, М. Мозер та багато інших.

Питання функціонування української („русської” – як її називали в Галичині ХІХ ст.) мови в різноманітних сферах суспільного життя не раз обговорювали на засіданнях Галицького крайового Сейму.

Австрійська конституція 21 грудня 1867 року гарантувала „крайовим мовам”, тобто мовам, уживаним у державі, право на комунікативний розвиток – вживання в різних, в т. ч. й офіційних, ділових та суспільно важливих сферах. Так, зокрема в статті 19 зазначено: „Всі народи держави є рівноуправнені і кожен народ має непорушне право берегти і плекати свою народність і мову. Держава узнає рівноправність всіх мов крайових в школі, в уряді і в публічному життю” [6, XII–XIII]. Це стосувалося всіх територій (коронних країв) Австрії, у тому числі й Галичини.

Однак з цим не погоджувалися поляки, які вважали Галичину польським краєм і робили все, щоб будь-якими способами витіснити, а згодом, можливо, й заборонити українську („руську”) мову. Переважна більшість „послів” (депутатів) галицького крайового сейму були або поляками, або полонізованими представниками інших етносів. Незважаючи на такі несприятливі умови для роботи, депутати-українці намагалися законними методами захистити рідну мову. Відстоюючи права рідної мови, вони вносили в сейм як основний законотворчий орган різні закони, спрямовані на збереження української („руської”) мови як ідентифікатора окремого народу. На жаль, обсяг статті не дозволяє проаналізувати всі ці дії, тому зупинимося лише на одному засіданні галицького крайового сейму, яке відбулося у 1866 році.

Мета статті: показати роль депутатів галицького крайового сейму в обстоюванні законних підстав української („руської”) мови вживатися в офіційних ситуаціях на теренах Галичини.

4 січня 1866 року на XXII засіданні крайового Сейму депутат („посол”) А. Петрушевич вніс подання, у якому було зазначено: „Краєвий Сойм обрадує, ухвалєє и урядує заровно въ языцѣ польскомъ як и рускомъ; для того всякіи внесенья и предложенья правительственны, выдѣловы и комисійны должны въ тыхъ обохъ краєвыхъ языкахъ до обрядъ соймовыхъ предкладаемы быти. При второмъ читанью єсть текстъ рускій и польскій заровно предметомъ пересправы (дискусіи) и голосуванья; при третѣмъ же читанью имѣе быти всегда отчитаный каждый § тексту польского и руського, и тїи оба тексты имѣють уважатися автентичными и взглядно предкладатися до найвысшой санкціи” [1, с. 1–2]. А. Петрушевич зазначає, що його подання є життєво необхідним, оскільки мова є природним правом народу, яке можна заперечити, але не можна знищити, поки живе народ. Причиною подання А. Петрушевича був виступ депутата Лешка Борковського, який запе-

речив існування українського („руського”) народу і його мови, зазначивши, що Русь і Польща склали тільки один народ, спільною мовою котрого була польська мова. Це не відповідає дійсності, наголошує А. Петрушевич оскільки Галицька Русь, як і Русь Литовська з Польщею, входили до складу однієї держави, але ніколи не були одним народом. Зрештою, наголошує депутат, дослідження філологів свідчать, що руська і польська мова є абсолютно окремими мовними організаціями. Визнавши той факт, що за часів володіння давньої Польщі руська мова була витіснена державною польською мовою, А. Петрушевич зазначає, що руська мова має власну історію, котру вона пережила під польською владою.

На підтвердження правомірності свого подання А. Петрушевич наводить історичні факти, які яскраво свідчать про самостійність „руської” мови. 1) До 14 століття Галицька Русь не знала іншої мови, крім „руської”: нею розмовляли, урядували, молилися Богу як князі, бояри, так і селяни. Після завоювання цієї території польським королем Казимиром Великим була запроваджена друга урядова мова – латинська, оскільки польської мови на той час ще не було. Однак „руська” мова не була повністю витіснена латинською, про що свідчать чимало актів, документів і королівських дипломів, написаних саме „руською” мовою. 2) Ще кращою була доля цієї мови в Литовській Русі, яка не була, на відміну від Червоної Русі, завойована мечем. Литовська Русь зберегла свої кордони, своє судочинство і „руську” мову. Після Люблінської унії тут були запроваджені два важливі уряди: так званий Трибунал Люблінський і метрика руська. У метрику вписували „руською” мовою всі королівські декрети і ухвали Варшавського Сейму. Зрештою, всі три редакції Статуту Литовського були укладені „руською” мовою, а третя редакція була видана нею у Вільні, бо ця мова в Литві була державною. 3) Після приєднання до австрійської держави Галичина була визнана як „королівство руське”, отримавши при цьому назву королівства Галиції і Володимирії. Австрійський уряд визнав вживання „руської мови” для нашого духовенства в школах філософських і богословських, а також у сільських школах. 4) У 1848 році на прохання русинів в Галичині ця мова була запроваджена в школах і навіть в університеті. 5) Зрештою, на засіданні галицького Сейму першої каденції було одногосно прийнято подання крайового Відділу, у котрому зазначалося: „Высокій Соймъ ухвалить и поручить Выдѣлови соймовому, дабы подалъ проектъ до уставы, въ цѣли

заступленія языка нѣмецкого въ школах, урядах и судовництвѣ языкомъ польскимъ и рускимъ” [2, с. 2].

Здавалося, що такі переконливі аргументи, наведені послом Сейму, свідчать про законне право української мови бути нарівні з польською мовою офіційного спілкування. Однак польські послы не могли з цим змиритися. Крайовий Відділ в особі свого представника пана Смольки вніс подання, у якому піднімалося два питання: 1) законодавчою мовою в галицькому сеймі повинна бути польська мова; 2) мовою урядування крайового Відділу повинна бути також польська мова. І лише на подання, внесені „руською мовою”, сеймовий Маршалок і крайовий Відділ повинні відповідати тією самою мовою.

Першу тезу, що законодавчою мовою може бути тільки одна мова і що такою мовою в Галичині може бути тільки польська мова, пан Смолька обгрунтовує такими аргументами: „1) Понеже употребленіє кількохъ языковъ въ соймовомъ и Выдѣловомъ дѣловодствѣ супротивляло бы ся вообще всякимъ понятіямъ приналежного парламентарного поступованья и препроводженья соймовыхъ ухвалъ; 2) Понеже каждый языкъ имѣеть свои особенности, задля которыхъ не такъ легко отдати яку небудь мысль въ одномъ языкѣ, выраженую также и въ другомъ языкѣ, и то съ такою точностію, чтобы дотычно значенья не заходила ніякая сомнительность, щоже въ законодательствѣ есть рѣчею дуже важною; 3) Понеже въ державахъ якъ Швейцарія, Велико-Британія, Бельгія и Соединенные американскіе штаты, которыи розличныи народности въ собѣ мѣстятъ, только одинъ языкъ есть законодательнымъ; 4) Понеже само австрійское правительство рѣшеніемъ зъ дня 27. Студня 1852 узнало въ Австріи только одинъ текстъ нѣмецкій яко автентичный въ законодательстве”.

Другу тезу, тобто, що урядовою мовою в Галичині може бути тільки польська мова, захищає пан Смолька такими аргументами: „1) Понеже языкъ польскій въ Галиціи больше роспросторонень и Русинамъ зрозумѣлый есть, а даже великая часть Русиновъ сама сего языка исключительно употребляетъ; 2) Понеже языкъ польскій стоить относительно законодательства и вообще нововременной образованности выше, нежели языкъ рускій, который еще не имѣеть выробленной терминологіи и формъ; 3) Понеже само правительство передъ р. 1848 употребляло (кромѣ нѣмецкого) только языка польского при обвѣщанію уставъ и приписовъ цивильныхъ и политическихъ въ Галиціи, черезъ що руская терминологія до сихъ поръ

не могла усталитися, и теперъ возникли бы безпрестанныи споры о свойственностъ и значенъе выражений, которыи доперва теперъ творити належало бы; 4) Понеже употребленіе польскаго языка въ соймовомъ дѣловодствѣ и Вы дѣловомъ урядованью въ Галиціи отвѣчаетъ вполнѣ историчной подставѣ, на котору Е. В. Цѣсарь въ Жолтневомъ дипломѣ 1860 и Вересневомъ манифестѣ 1865 г. операется” [5, с. 1].

Навколо цих двох подань розгорнулися широкі дебати. Українські депутати намагалися підтримати подання А. Петрушевича, використовуючи історичні факти, які яскраво свідчили про те, що українська мова була урядовою і має право такою залишитися, наприклад те, що немає жодних підстав стверджувати, що вживання кількох мов було б непарламентним і досі непрактикованим, оскільки нині (наприкінці 60-х рр. 19 ст.) в Чехії, Моравії, Каринтії і Семиграді вживається в сеймовім діловодстві дві або й три крайові мови, однак досі нікому не прийшло в голову в названих коронних краях Австрії голос проти непарламентності цих сеймів. Українські депутати наголошували, що в інших державах урядовою, тобто законодавчою, є тільки одна мова, однак не можна галицький Сейм порівнювати з державними парламентами Англії, Бельгії тощо, оскільки Галичина не становить окремої держави, а тим більше держави польської. Справедливіше було би порівняти Галичину не з державами, а з іншими „коронними краями” Австрії, у котрих власне практикується протилежне тому, що вносить крайовий Відділ.

Обґрунтування думки, що „урядовою” (офіційною) „крайовою мовою” в Галичині може бути лише польська мова, оскільки вона більш поширена в Галичині і більш зрозуміла для народу, є непереконливим. Тут йде мова не про те, яка мова більше або менше вживається і скільки мов жителі розуміють, а йде мова про засаду, що в краях, де живе більше ніж одна народність, кожна з цих мов має на підставі всіх цісарських дипломів і манифестів в Австрії домагатися, щоб її мова була в крайовім Сеймі і крайовім Відділі урядовою. Отже не потрібно доказувати, що Галицька Русь в галицькім Сеймі має повне право до того. Так, посол А. Добрянський заперечував думку про те, що польська мова є зрозумілою для галичан, посилаючись на русинів у Коломийському, Станіславівському, Стрийському Самбірському повітах, котрі часом і цілий рік не чують польського слова [3, с. 1].

Не витримує критики, на думку депутатів галицького сейму, твердження крайового відділу про невиробленість руської мови, яка в

законодавчому вживанні начебто не може дорівнятися до польської. А вже від 1848 року „руську мову” вживали нарівні з польською, нині є переклади нею різних австрійських кодексів, а також цією мовою відбувається навчання на юридичному факультеті Львівського університету. На думку депутатів – прибічників офіційного уживання української мови, „термінологія руська, якщо не вище, то принаймні на рівні з польською термінологією стоїть” [3, с. 1–2].

Такі дискусії навколо української мови як офіційної були причиною того, що намісник Галичини гр. Голуховський вніс поправку до подання крайового Відділу, яку було прийнято на засіданні. У ній зокрема зазначалося: „Przy trzecim czytaniu poddany będzie tekst i ruski pod uchwale Izby. W razie wątpliwości tekst polski rozstrzygającym”. Отже, руську мову було визнано законодавчою, а тим самим було визнано і „руську народність” (українців), про що, зокрема сказав гр. Голуховський: „Królestwo Galicyi ma dwie narodowości, liczebnie stojące obok siebie na równi” [4, с. 1].

Зрештою і самі поляки визнали „руську” (українську) мову законодавчою. „Gazeta narodowa” писала в ч. 99: „Język ruski odtąd jest językiem ustawodawczym”. А „Czas” також в 99 номері пише: „Stronnicstwo Sto-Jurskie odniosło dziś wielkie zwycięstwo, a uchwała powzięta w sprawie językowej na wniosek hr. Gołuchowskiego pociąga nieoblicznej doniosłości następstwa na przyszłość. Od dzisiaj mamy więc dwa języki ustawodawcze, a wszystkie wnioski muszą być poddawane podwójnie, w tekście polskim i ruskim pod uchwałę Izby” [4, с. 2]. Проте наведені докази не переконали інших депутатів галицького сейму. Більшістю голосів була прийнята ухвала, згідно з якою урядовою мовою галицького сейму і крайового уряду була визнана польська мова.

Список використаної літератури

1. Бесѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма крєвого дня 4. (16.) с. м. // Слово. – 8 (20) січня 1866. – Ч. 3. – С. 1–2.
2. Бесѣда посла Петрушевича на XXII. засѣданью сойма крєвого дня 4. (16.) с. м. // Слово. – 12 (24) січня 1866. – Ч. 4. – С. 2–3.
3. Бесѣда п. А. Добрянського въ вѣпросѣ языковомъ сказана на 79. засѣданью соймомомъ д. 15. засѣданью соймомомъ д. 15. (27.) цвѣтня с. г. // Слово. – 20 цвѣтня (2 мая) 1866. – Ч. 31. – С. 1–2.
4. Внесєніє Впр. Петрушевича о рускомъ языкѣ въ соймѣ // // Слово. – 30 цвѣтня (12 мая) 1866. – Ч. 34. – С. 1–2.

5. Осмотръ политичный // Слово. – 13 (25) цвѣтня 1866. – Ч. 29. – С. 1.
6. Рускій Правотаръ Домовый або кождому доступне пояснене въ якій способъ кождый при грамотахъ правныхъ всякого рода самъ заступатись и потрѣбни письма яко поданя, просьбы и т. и. и т. и. безъ помочи адвоката зо повною силою правною спорядити може // Уложили Василь Лукичъ и Юлианъ Семигоновскій. – Львів, 1885. – С. I–XV.

Б. Н. Сокил

БОРЬБА ЗА РАСШИРЕНИЕ СТАТУСА „РУССКОГО” (УКРАИНСКОГО) ЯЗЫКА В ГАЛИЦКОМ КРАЕВОМ СЕЙМЕ

В статье освещены вопросы, связанные с принятием 21 декабря 1867 года австрийской конституции, которая гарантировала всем народам австрийского государства право на развитие своих языков. Проанализированы причины, на основании которых краевой Отдел отрицал право украинского языка быть государственным в Галичине. Показана роль Галицкого краевого сейма в отстаивании прав украинского языка.

Ключевые слова: украинский язык, языковая ситуация, языковая политика, коммуникативная мощность языка.

B. N. Sokil,

Candidate of Philology,

Associate Professor of Applied Linguistics Department

Ivan Franko National University of Lviv,

1, Universitetska St., Lviv, 79000, Ukraine,

tel.: (032)239-43-55

sokil.bogdan@gmail.com

FIGHT IN THE GALICIA REGIONAL SEYM FOR EXPANSION OF STATUS RUSKA (UKRAINIAN) LANGUAGE

Summary

The Austrian Constitution of 1867 provided all peoples of Monarchy with equal rights for the development of their national identity and native language. The native languages were allowed to be used at schools, government, courts. Galician Ukrainians tried to introduce the Ruska language in all spheres of public life. After providing the equality of all nations according to the Constitution the Polish could not put up with this fact. They attempted to dispute in different ways the Ukrainians

independence in Galicia being well aware of the fact that the best means of achieving it could be the restriction for the Ruska language in use.

Different injunctions of governments and Namisnytsvos aimed at ejecting it from the Galicia public life. But it didn't seem enough for the Polish and they decided to start discussing this issue of the Ruska language in the Seym to legally prohibit the language. At one of the sittings the Polish diplomats put forward the plan according to which only the Polish language could be the state language, motivating it by the poor development of the Ruska language. The Ruski representatives disputed these Polish statements and basing on true historic facts attempted to prove the rights of the Ruska language for independence. In the system of complex historical and idiographic studies we use historical-and-comparative method which allows us to identify peculiarities of the language development in the definite period and to discover the essential models of linguistic evolution of the Ukrainian society in the conditions of monarchy.

The results obtained can be used while compiling textbooks on the History of the language. In spite of the arguments provided by the Ukrainian side in the Seym the Polish language was taken as the state language by the Polish majority.

Key words: Ruska language, Polish language, independent development, developed language.

УДК 821.161.2'42:32

Л. І. Стрій,

ст. викладач кафедри прикладної лінгвістики

Одеського національного університету імені І. І. Мечникова,

Французький бульвар, 24 / 26, м. Одеса, 65058, Україна,

тел.: (048)68-05-62,

1sluda@mail.ru

СТРУКТУРНО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНАВГУРАЦІЙНОЇ ПРОМОВИ ЯК ЖАНРУ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Статтю присвячено виявленню особливостей структури та композиції одного з жанрів політичного дискурсу – інавгураційної промови. Матеріалом для аналізу слугували тексти інавгураційних промов українських президентів Л. Кучми, В. Ющенко, В. Януковича та П. Порошенка. Проаналізовано обов'язкові та факультативні компоненти інавгураційної промови, простежено функціонально-семантичні особливості мовних одиниць в інавгураційній промові.